



Desigualtats i Discapacitat, una realitat en la nostra societat

Jacint RISCO i SUBIRÀ



Vull agrair a l'UCE i a la SAC, i per a mi és un honor, l'oportunitat de parlar de quelcom que mai o gairebé mai se'n parla: les persones amb discapacitat i la *submissió* a les desigualtats per la nostra condició.

Les persones amb discapacitat, en endavant PaD, hem suportat al llarg de la història –i Andorra no n'és cap excepció– una situació d'exclusió sistèmica i estructural dins la societat.

Les PaD tenim menys oportunitats. Som considerades més pobres, en realitat ho som en tots els sentits de la vida (econòmics, emocionals, etc.) i patim, doncs, exclusió social per raó de la nostra discapacitat. Tenim dificultats per manca d'accessibilitat en tots els sentits (física i no física). No disposem dels suports necessaris per estar incloses o simplement conviure en la comunitat en igualtat de condicions amb les altres persones. En moltes ocasions les PaD depenem de decisions d'altres, cosa que fa minvar la nostra autodeterminació i presa de decisions a les quals tenim dret. Tenim menys autonomia per afrontar el nostre projecte de vida.

Hi ha una sèrie de carències generalitzades de dificultar l'accés als béns socials més imprescindibles. La discapacitat et castiga pel sol fet de tenir-la. Moltes vegades, vivint menys anys, tenint menys formació, menys treball, més solitud, menys relacions socials, més rebuig, menys..., més...

Les PaD sentim que no tenim oportunitats d'amistat, de formar una família, de tenir parella, de viure una vida sentimental intensa. De poder tenir unes relacions sexuals *normalitzades*. En definitiva, de viure com les altres persones.

Cert és que aquest és el nostre sentiment de vida al qual ens ha abocat una societat gens comprensiva amb la nostra realitat. Una exclusió en tota regla, a la fi. A ningú no se li escapa que s'està enfocant el tema des de tots els punts de vista possibles: els poders públics han de facilitar normatives que equiparin els drets dels ciutadans sigui quina sigui la seva condició. El més important és que la conscienciació de la societat envers nosaltres ha de ser cada vegada més veritable. Si les normes no s'assimilen i es practiquen per part de tots els ciutadans de poc serveixen. Sense normes no anem enlloc però sense conscienciació, empatia i proacció, encara menys.

Veient el panorama, els estats, després d'un llarg camí, es van adonar que s'havien de dotar d'una

normativa reforçada per tal de respectar els nostres drets humans i que la nostra convivència en societat fos real i efectiva.

En primer lloc es partia dels models, diguem-ne, ancestrals, que eren paternalistes o de caritat (a l'edat mitjana érem considerats un càstig de Déu i per tant perseguits). És allò d'internar-nos en centres o apartar-nos de la societat i també allò de "... pobres, "disminuïts", els hem d'ajudar si podem i volem. Per descomptat, hem de prendre decisions per ells, perquè no en saben o no poden". Un model que encara avui és present, cada vegada menys, en moltes de les societats. Per descomptat en la nostra també.

El segon model imperant, i que encara està arrelat, és el mèdic-rehabilitador: "Pobres, "minusvàlids", hem de curar-los perquè puguin ser **persones** i participar en la societat de manera plena". A ningú no se li escapa que moltes discapacitats o deficiències són incurables. El TEA, la síndrome de Down, una ceguera de naixement, una persona tetraplègica, etc., no es poden curar. Si no es curen, no són persones?

Hom comprèn que aquestes dues visions, encara vigents en molts països (en el nostre també, malgrat els avenços) promouen la nostra exclusió de la societat i vulneren els nostres drets humans, tal com estipulen les normes en vigor, que repeteixo, sense conscienciació social no tenen cap mena de valor. Segons la nostra Constitució (art. 6) tots som iguals davant la llei, o com diu la Declaració universal dels drets humans vigent a Andorra (art. 5): "Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i en drets."¹

Malgrat que aquest compendi normatiu hauria de ser suficient perquè les PaD tinguéssim els nostres drets reconeguts, com deia, els estats el 2006 després d'un llarg períple, van arribar a un acord en el marc de l'ONU en forma de conveni internacional dit *Conveni relatiu als drets de les persones discapacitades i del Protocol opcional al Conveni relatiu als drets de les persones discapacitades*, fets a Nova York el 13 de desembre del 2006 ratificat pel Consell General el 10/10/2013 i entrat en vigor al Principat la primavera del 2014.

El Conveni dona l'enfocament de drets humans que intrínsecament tenim les PaD. Així ja no es tracta solament de deficiències sinó més aviat d'eliminar les barreres que ens impedeixen viure en societat, en igualtat de condicions. La mateixa definició de PaD del conveni ens ho diu: "Per 'persones discapacitades' s'entén les persones que tenen deficiències físiques, mentals, intel·lectuals o sensorials a llarg termini que, en interactuar amb diverses barreres, poden impedir la seva participació plena i efectiva en la societat, en igualtat de condicions amb les altres."

Queda clar que les barreres són l'impediment, no la deficiència, per al gaudiment d'una vida digna en igualtat de condicions amb les altres persones. Així el reforçament de drets pel Conveni ve donat per una igual capacitat jurídica, suport en la presa de decisions, accessibilitat universal, ajustaments raonables, elegir la forma de viure de manera independent, suport en la realització de les activitats fonamentals de la vida diària...

Així mateix, el Conveni, compendi complet de drets humans per a les PaD, detalla aquests drets. Així, a part del que s'ha dit, la igualtat i la no-discriminació ocupa un grapat d'articles en què s'expressa la prohibició de discriminació per raó de discapacitat en introduir el concepte de suport i ajustaments raonables per tal d'evitar-ho. S'emfatitza en les dones discapacitades que normalment sofreixen una doble o triple discriminació (per raó de discapacitat, de gènere, de raça...). D'igual manera es preconitza per als infants discapacitats una protecció reforçada. La sensibilització i conscienciació envers les PaD, de la qual parlàvem, és d'obligat compliment la seva promoció per part dels estats.

Entre d'altres també parlem de l'educació, la salut, el treball i la protecció social. Educació inclusiva amb ajustaments raonables, no ja dels entorns físics sinó de l'ensenyament en si i dels seus programes que desenvolupi al màxim les competències de la persona. És allò que l'escola s'ha d'adaptar a la persona i no la persona a l'escola. Quant a la salut, més que mai l'atenció centrada en la persona, és vital per a nosaltres (per la resta de la societat també). I quant al treball, s'ha de defugir del treball protegit i dirigir-lo vers el treball en entorns ordinaris amb d'altres persones. La segregació tant en l'educació com en el treball s'han demostrat contraproduents per les PaD en el seu desenvolupament com a persones.

El conveni introdueix el concepte d'igualtat inclusiva en el sentit de: a) una dimensió redistributiva justa per afrontar els desavantatges socioeconòmics; b) una dimensió de reconeixement per combatre l'estigma, els estereotips, els prejudicis i la violència, i per reconèixer la dignitat dels éssers humans i la seva interseccionalitat; c) una dimensió participativa per refermar el caràcter social de les persones com a membres de grups socials i el ple reconeixement de la humanitat mitjançant la inclusió en la societat; i d) una dimensió d'ajustaments per donar cabuda a la diferència com a aspecte de la dignitat humana.²

El principi d'igualtat d'oportunitats comporta la igualtat formal (tothom ha de ser tractat igual pel dret) i tenint en compte la persecució de la igualtat material (aquella que es fa efectiva). L'existència de sortida de posicions de desavantatge derivades de situacions de desigualtat i discriminació perpetuades en el llarg del temps i l'existència de barreres o actituds amb aquelles que en el resultat hi hagi un anivellament de béns econòmics i socials (que és el que es persegueix). La igualtat d'oportunitats es veu reforçada per la consecució de mesures d'acció positiva que són exclusives dels poders públics. És a dir, els poders públics promouen mesures per tal de donar un suport específic a les PaD (o a altres grups socials vulnerables) per així conquerir una igualtat real.

D'aquesta manera, per exemple, mentre les mesures d'accessibilitat, ajustaments raonables són obligatoris per a tota la societat (el públic i el privat), les mesures d'acció positiva són discriminacions positives, promogudes per l'Estat, per tal de que les PaD es trobin en igualtat de condicions amb les altres, és a dir, tenir millors condicions per tal de compensar els desavantatges de sortida i promoure la igualtat material com a resultat.

Un apunt per entendre les desigualtats que pateixen a més a més les dones amb discapacitat abans mencionat. Una realitat indubtable és que una vegada una dona porta l'etiqueta de persona amb discapacitat pràcticament desapareix el sexe i per tant es pot dir que s'està reinterpretant el gènere. Els estereotips formats per la societat envers les dones amb discapacitat en tots els àmbits serien que són immadures i infantils, gens capaces de responsabilitzar-se d'elles mateixes, dependents, afectuoses, bones, asexuals. Per això sempre parlem que les dones pateixen, per aquests estereotips, diversos tipus de discriminacions com ja es comentava.

Especial èmfasi en les PaD i la salut mental ja que són persones estigmatitzades de sortida. Aquest estigma afecta directament la persona (en minva l'autoestima, afavoreix l'aïllament i dificulta la demanda d'ajuda). Indirectament, com a barrera a l'accés als serveis (treball, habitatge, serveis, tractaments mèdics) i/o a l'exercici dels drets de la ciutadania, sobre la família i sobre les institucions de salut mental, els professionals i els tractaments. En moltes ocasions la PaD pot acceptar (esquizofrènia, per exemple) aquesta imatge estereotipada i mantenir-se més aïllada per fugir del rebuig. És de vital importància per la PaD superar

l'estigma per tal de millorar l'atenció en l'àmbit de la societat i amb els recolzaments necessaris superar la situació i conviure en societat procurant no institucionalitzar-la.

Finalment, aquella discapacitat invisible que no es veu i que realment es té. Té un comportament molt semblant al de la salut mental, però en forma moltes vegades de malaltia física o de condició. És un tipus de discapacitat amagada que no aflora i ens dona unes desigualtats agreujades per manca de comprensió de la societat i a vegades de nosaltres mateixos.

La situació al nostre estat no és millor ni pitjor que en d'altres. És cert que encara estem en fase embrionària de certes normatives que no acaben de veure la llum o que les interpretacions de les normes superiors fan que a la pràctica s'estiguin donant desigualtats promogudes per les mateixes normes o fins i tot de les mateixes actuacions dels poders públics i del sector privat.

Hem ratificat convenis molt importants: el de la Infància, el de les PaD... El desplegament normatiu intern no està sent, per a qui us escriu, òptim com ho hauria de ser tractant-se de drets fonamentals previstos en la nostra Carta Magna. Allò que sempre m'heu sentit a dir ja des de fa anys, que en un Estat de dret, democràtic i social (art 1.1 CA) com el nostre, s'ha fet la Constitució política, més o menys s'ha desplegat la Constitució econòmica, per a quan la Constitució social? No seria greu reconèixer que no hi hagi avenços en matèria social. Normatives aprovades, algunes d'incompletes i a vegades contradictòries que un no format tercer sector no està reivindicant. No s'acaba de posar fil a l'agulla en els avenços que les normes supremes (Constitució i tractats internacionals) preconitzen. Amb tots els respectes: els avenços els anem fent a espentes i rodolons. Sempre, i en fa la sensació, que obligats per les instàncies internacionals i les *inspeccions* dels seus organismes (ONU, EU, principalment). Crec que hem d'agafar la iniciativa de posar en ordre tot plegat. No puc negar que la voluntat política la percebem però no acabem de veure-la materialitzada. I com no, la maleïda burocràcia instaurada, que minva, al meu entendre, drets als ciutadans i evidentment, els de les PaD. És un problema endèmic a solucionar..

No tot es tracta d'assistències econòmiques (*quasi caritat*), sinó que més aviat de la dignitat intrínseca de cadascun dels individus que formen la nostra societat. Tenim uns drets que s'han de complir i fer complir. Els poders públics han d'abanderar aquesta Constitució social per tal que els més vulnerables no estiguin apartats de la societat. Les PaD finalment som resilents i optimistes de mena. Lluitadors dels nostres drets. La constatació dels avenços d'una manera tan lenta, per dir-ho finament, fa que ens puguem anar aïllant i no lluitar per allò que és nostre de ple dret. No serà el cas de molts de nosaltres, que serem aquí per reivindicar i evidentment per ajudar que puguem pertànyer de manera plena a la societat, participant, com és preceptiu, en la confecció de les normatives i en la difusió de la nostra realitat i dels nostres drets a la societat.

Res per a les persones amb discapacitat sense les persones amb discapacitat

Jacint Risco i Subirà,

advocat especialitzat en temes socials, Màster en discapacitat, autonomia personal i dependència i membre del Consell d'Administració de la CASS, representant de les persones pensionades

1- Text de la Declaració universal dels drets humans a:

https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/clin.pdf

2- Observació núm. 6 del Comitè de l'ONU sobre els drets de les PaD: Igualtat i no discriminació, del 2018 a: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/119/08/PDF/G1811908.pdf?OpenElement>